I DEL CEL VAN CAURE TRES POMES

Llibre local = Lector compromès

Aquest és un llibre publicat amb el segell **Llibre Local**, que garanteix que el 100% de l'elaboració —des del disseny fins a la impressió— s'ha dut a terme per professionals i empreses catalanes.
Visita **llibrelocal.cat** per conèixer millor aquesta iniciativa.

Títol original: С неба упали три яблока
(Astrel imprint, Sant Petersburg, 2015)

Primera edició: novembre del 2021

© Nariné Abgarian, 2015
© de la traducció: Marta Nin
© de la imatge de coberta: Anaïs Vidal Garcia
© d'aquesta edició: Editorial Comanegra, 2021

www.comanegra.com

Direcció de col·lecció: Jordi Puig
Correcció: Gemma Garrigosa i Jordi Ferré
Maquetació: Irene Guardiola
Impressió: Romanyà Valls

ISBN: 978-84-18857-04-1
Dipòsit legal: B 15864-2021

Amb el suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Drets negociats a través de Banke, Goumen & Smirnova Literary Agency
Tots els drets reservats als titulars del copyright.

TAULA

PRIMERA PART 9
Una per a qui ho va veure

SEGONA PART 129
Una per a qui ho va contar

TERCERA PART 207
Una per a qui ho va escoltar

EPÍLEG 257

GLOSSARI MARANÈS 262

PRIMERA PART

Una per a qui ho va veure

CAPÍTOL 1

Un divendres, tot just després de migdia, quan el sol ja havia travessat el zenit i lliscava solemnement cap a la punta oest de la vall, l'Anatòlia Sevoiants es va ajeure disposada a morir-se.

Abans d'anar-se'n a l'altre món, però, va regar l'hort amb cura i va escampar pinso per a les gallines amb escreix: ves a saber quan trobarien el seu cos sense vida, els veïns, i l'aviram no podia pas passar gana. A continuació, va treure les tapadores dels barrils per a la pluja col·locats sota els canalons d'aigua; d'aquesta manera, si es desencadenava sobtadament una tempesta, els dolls que ragessin de la teulada no malmetrien els fonaments de la casa. Després va regirar els prestatges de la cuina, va arreplegar les provisions que no s'havia acabat (uns bols de mantega, formatge i mel, un bocí de pa i mig pollastre bullit) i ho va desar tot a la fresca del rebost. Va treure de l'armari «les coses de morta»: un vestit de llana atapeïda, amb el coll blanc, de randa; un davantal llarg amb butxaques de setí; un parell de sabates planes; uns mitjons (tota la vida havia tingut els peus gelats); la roba interior rentada i planxada amb cura, i també el rosari de la besàvia amb la creu de plata. La Iassaman ja entendria que havia de posar-l'hi a la mà.

Va deixar la roba al lloc més destacat de la sala d'estar, damunt d'una feixuga taula de roure revestida amb un cobretaula de lli (si n'aixecàveu la vora, s'hi distingirien un parell de marques profundes i diferenciades fruit de dos cops de destral); a dalt de tot de la pila, hi va deixar un sobre amb diners per a les despeses de l'enterrament; després, va treure de la calaixera un vell hule de quadres i se'n va anar al dormitori. Allà va destapar el llit, va tallar l'hule per la meitat, va estendre'n una meitat damunt del llençol, s'hi va ajaçar, es va tapar amb l'altra meitat, es va posar l'edredó per sobre, va encreuar els braços sobre el pit, va recolzar el clatell al coixí i va estar una estona intentant trobar la posició més còmoda, va fer un sospir profund i va aclucar els ulls. Però ben aviat es va tornar a llevar, va obrir de bat a bat la finestra, va assegurar-ne els dos batents amb uns testos de gerani perquè no es tanquessin de cop i es va tornar a ajeure. No li calia amoïnar-se, la seva ànima no vagaria perduda per l'habitació després d'abandonar la despulla mortal. Un cop alliberada, sortiria volant per la finestra oberta, a l'encontre del cel.

Aquests preparatius tan escrupolosos i peculiars obeïen a una raó ben significativa i trista: per segon dia consecutiu, l'Anatòlia Sevoiants perdia sang. Quan va notar unes incomprensibles taques marronoses a la roba interior, primer es va quedar de pedra, després les va examinar detingudament, i, quan va estar segura que era sang de debò, es va desfer en un plor amarg. Però, avergonyida de la seva pròpia por, es va posar en guàrdia i es va afanyar a netejar-se les llàgrimes amb la vora del mocador de cap. Per què havia de plorar si no podia evitar l'inevitable? Cadascú té la mort que li toca: a segons qui, la mort li atura el cor, mentre que es burla d'algú

altre prenent-li la raó; era clar que la mort havia dictaminat que ella se n'anés sagnant.

L'Anatòlia no tenia cap dubte que el seu mal no tenia remei, era fulminant. Amb raó havia colpit la part més inútil i incongruent del seu cos: la matriu. Com si li donés a entendre que li enviava aquell càstig per no haver acomplert la seva missió principal: parir.

Després de prohibir-se plorar i rondinar, l'Anatòlia es va resignar a l'inevitable i es va asserenar sorprenentment de pressa. Va remenar dins el bagul de la roba de la llar, en va treure un llençol vell, el va tallar a trossos i en va fer una mena de compresa. Però cap al vespre les pèrdues eren tan abundoses que semblava que dins seu se li hagués rebentat una vena enorme, inesgotable. Va haver de recórrer a les poques reserves de cotó que tenia a casa. Com que el cotó amenaçava d'acabar-se-li ben aviat, va descosir la vora de l'edredó per una punta, en va treure diversos flocs de llana d'ovella, els va rentar amb cura i els va posar a l'ampit de la finestra perquè s'eixuguessin. Naturalment, podia anar a veure la Iassaman Xlapkants, la veïna, i demanar-li cotó, però l'Anatòlia ho va deixar córrer: i si de sobte no se'n sabia estar, es posava a plorar i li parlava a l'amiga del seu mal funest? La Iassaman prou que s'alarmaria, i en una correguda aniria a avisar la Satenik perquè telegrafiés a la vall demanant una ambulància... L'Anatòlia no tenia cap intenció d'anar d'un metge a l'altre perquè la torturessin amb mètodes tan dolorosos com inútils. Havia decidit morir-se amb dignitat i serenor, en pau i tranquil·litat, entre les parets de la casa on havia viscut una vida difícil i estèril.

Se'n va anar a dormir tard, després de mirar l'àlbum familiar durant una llarga estona. Sota la tènue llum del quinqué, els rostres dels membres de la família que ja havien caigut al mític riu de l'oblit semblaven especialment tristos i absorts. «Fins aviat», xiuxiuejava l'Anatòlia tot acariciant cada fotografia amb els dits encallits per la dura feina del camp, «fins aviat». Malgrat les angúnies i el decaïment, no li va costar gaire agafar el son i va dormir fins al matí. Es va despertar amb el cant inquiet del gall, que, tot esverat, feia batibull a dins del galliner mentre esperava amb impaciència que l'alliberessin per poder voltar per l'hort. L'Anatòlia es va sotjar el cos amb deteniment. Va trobar que el seu estat de salut era força passable; aparentment no tenia molèsties, tret del mal de ronyons i un lleu mareig. Es va llevar amb precaució, va sortir per anar a l'excusat i amb una mena de satisfacció maliciosa va corroborar que perdia encara més sang. Va tornar a casa i es va fer una compresa amb uns flocs de llana i un retall de roba. Si les coses continuaven així, l'endemà al matí ja s'hauria dessagnat del tot. Això volia dir que aquella podia ser ben bé la darrera vegada que veia sortir el sol.

Es va quedar al porxo absorbint la sol·lícita llum del matí amb cada porus de la pell. Va anar a veure la veïna per saludar-la i saber com estava. Per a la Iassaman era dia de bugada: just en aquell moment col·locava un feixuc cossi d'aigua damunt l'estufa de llenya. Mentre l'aigua s'escalfava, van enraonar de tot una mica comentant les coses de cada dia. Aviat la morera maduraria, caldria batre-la, collir-ne els fruits, amb una part fer-ne almívar, una altra s'hauria de posar a assecar i una tercera part caldria introduir-la en una bota de fusta per després fer-ne aiguardent de mora. També

era el temps de l'agrella; calia collir-la perquè al cap d'un parell de setmanes ja seria massa tard: el tòrrid sol de juny n'assecaria l'herba ben de pressa i només seria bona per llençar. L'Anatòlia va marxar de casa de la seva amiga quan l'aigua del cossi començava a bullir. Ara ja no li calia amoïnar-se, la Iassaman no tornaria a pensar més en ella fins l'endemà al matí. Mentrestant, la veïna estaria ben enfeinada: havia de rentar la roba, emmidonar-la, blanquejar-la amb blavet, estendre-la al sol, recollir-la i planxar-la. No plegaria fins al vespre, cap al tard. Per tant, l'Anatòlia tenia prou temps a disposició per retirar-se en pau i tranquil·litat a l'altre món.

Com que es va desencaparrar gràcies a aquesta circumstància, va passar el matí dedicant-se sense pressa a les tasques quotidianes, i, només després de migdia, quan el sol travessava la volta del cel i lliscava solemnement cap a la punta oest de la vall, es va ajeure disposada a morir-se.

L'Anatòlia era la més petita de les tres filles d'en Kapiton Sevoiants i l'única de tota la família que havia aconseguit arribar a una edat madura. Era un fet inaudit: al febrer havia complert cinquanta-vuit anys, una autèntica fita a la seva família.

Als set anys se li havia mort la mare; no la recordava gaire bé però tenia els ulls ametllats, amb uns reflexos daurats molt particulars, i uns espessos rínxols de color mel. El nom li casava molt bé amb la seva fisonomia: Voské.[1] La mare es lligava els seus preciosos cabells fent-se una trena ben estreta, i després se la recollia just per sobre del clatell en un feixuc monyo que fixava amb unes agulles de fusta, per això

[1] La daurada, en armeni.

caminava tirant el cap un xic enrere. Sovint es passava els dits pel clatell queixant-se que el tenia balb. Un cop l'any, el pare la feia seure vora la finestra, la pentinava amb suavitat i li tallava els cabells amb precisió, arran de la part baixa de l'esquena; la mare no consentia que els hi tallés més curts. I tampoc va tallar mai les trenes de les seves filles: la llarga cabellera les havia de protegir de la maledicció que planava damunt seu des de feia dotze anys, justament des del dia que s'havia casat amb en Kapiton Sevoiants.

En realitat era la seva germana gran, la Tatevik, qui havia de casar-s'hi. Aleshores la Tatevik tenia setze anys, i la Voské, que en tenia catorze i era la següent a qui tocava maridar-se dins la gran família d'en Gareguín Agulissants, participava activament en els preparatius de la celebració. Segons una tradició secular que a Maran tothom respectava des de feia generacions, després de la cerimònia religiosa, les bodes s'havien de celebrar primer a casa de la núvia i després a casa del nuvi. Però tots dos patriarques de les famílies d'en Kapiton i de la Tatevik, dos llinatges rics i respectables de Maran, van decidir unir-se i celebrar una única gran boda al maidan.[2] La festa prometia ser d'una grandiositat mai vista. El pare d'en Kapiton, amb la intenció d'impressionar els nombrosos convidats, va enviar els seus dos gendres a la vall perquè contractessin els músics de cambra d'un teatre. Van tornar cansats però satisfets i van anunciar que s'havien ficat a la butxaca els músics melindrosos (en un poble, quan s'hi havien convidat els músics d'un teatre?) en fer-los saber

[2] Paraula d'origen persa que al Caucas, i també en alguns països de l'Europa de l'Est i del Sud-est asiàtic, designa la plaça principal d'un poble o una ciutat.

la generosa remuneració: dues monedes d'or a cadascun i un estoc de provisions per a una setmana que els gendres d'en Kapiton van prometre lliurar en un carro directament al teatre després de la celebració. El pare de la Tatevik també tenia preparada una sorpresa: va convidar a la boda l'intèrpret de somnis més conegut de la vall. Per uns honoraris de deu monedes d'or va acceptar prestar els seus serveis al llarg de tot el dia; l'únic que va demanar va ser un ajut en la tramesa de l'equip necessari per a la feina: una tenda, una bola de vidre sobre un enorme suport de bronze, una taula d'endeví, una àmplia otomana, dos testos amb una planta d'una espècie desconeguda que desprenia una forta olor i unes espelmes en espiral raríssimes, fetes amb una varietat especial de fusta en pols, que cremaven durant diversos mesos i escampaven una aroma de gingebre i mesc, sense consumir-se. A més de la gent de Maran, van ser convidats al casament cinquanta veïns de la vall, la majoria persones respectables i riques. Fins i tot els diaris van escriure sobre aquella pròxima celebració que prometia convertir-se en un esdeveniment memorable, cosa que va ser especialment falaguera perquè fins aleshores la premsa no havia fet mai cap referència a celebracions familiars fora de les de la noblesa.

Però va passar una cosa que ningú no s'esperava: quatre dies abans de l'enllaç nupcial, la Tatevik va haver d'allitar-se amb una febrada, va estar delirant durant un dia i una nit, i va expirar sense haver recobrat els sentits.

El dia del seu enterrament ves a saber quina tenebrosa portalada es va obrir de bat a bat desfermant una força hostil al cel: només un seny enterbolit podia ser la raó del comportament dels caps de família. Tot just després del funeral,

van parlar-ho breument i els dos patriarques van decidir no anul·lar el casament.

—No engeguem a rodar les despeses —va anunciar durant l'àpat funerari l'estalviador Gareguín Agulissants—. En Kapiton és un bon jan, treballador, respectuós, qui no estaria content de tenir un gendre com ell? Nostre Senyor es va endur la Tatevik al seu si, vol dir que era aquest el seu destí, i és un pecat murmurar contra la voluntat de Déu. Però nosaltres tenim encara una altra filla per maridar. Per això en Hannés i jo hem decidit que la Voské es casi amb en Kapiton.

Ningú no va gosar portar la contrària als dos homes, i la Voské, inconsolable després de la pèrdua de l'estimada germana, no va tenir altre remei que casar-se amb en Kapiton sense badar boca. El dol per la Tatevik es va ajornar una setmana. Van fer una celebració en gran, sense estar-se de res, una boda sorollosa i carregada de menjar: van córrer rius de vi i d'aiguardent de mora, les taules servides a l'aire lliure estaven plenes a vessar amb tota mena de plats possibles i imaginables, l'orquestra vestida amb levita negra i botins radiants tocava polques i minuets. Durant una bona estona la gent de Maran va escoltar amb atenció aquella inusual música clàssica, però després, ben trompes, van dir adeu a qualsevol decència i es van posar a ballar a la manera normal dels pobles. Poques persones van visitar la tenda de l'intèrpret de somnis, però ningú no pot responsabilitzar-ne els convidats del casament, perquè, cuits de tant menjar i beure, ni hi van pensar. La Voské hi va anar de la mà d'una tieta que l'hi va portar quan la noia, aprofitant l'avinentesa, li va explicar en poques paraules el somni que havia tingut

la vigília del casament. L'intèrpret era un vell menut, escardalenc i espantosament lleig. Amb la mà dreta li va indicar a la Voské on s'havia d'asseure, i la noia es va quedar de pedra en veure-li el dit petit: hi tenia una ungla llarga i negra corbada com una urpa que no es devia haver tallat des de feia una pila d'anys; arquejant-se al tou del dit, l'ungla s'allargava pel palmell, tota torta, fins al canell, cosa que li limitava els moviments de la mà. El vellet va fer fora de la tenda la tieta sense gaires contemplacions i li va manar que fes guàrdia a l'entrada. Tot seguit es va plantar davant la núvia i es va asseure amb els seus excèntrics salwars, les cames eixarrancades i les mans, llargues i primes, penjant-li entre els genolls. Va fitar la Voské en silenci.

—He somiat amb la meva germana —va contestar la noia a la pregunta que l'endeví no havia verbalitzat—. Estava dreta, d'esquena; duia un vestit molt bonic i un fil de perles entreteixit a la trena. Jo la volia abraçar però ella no es deixava. Es tombava cap a mi i tenia el rostre envellit, ple d'arrugues. I la boca... era com si la llengua no l'hi cabés. Jo plorava i ella se n'anava a un racó de l'habitació, s'escopia una mena de líquid fosc a la mà, me l'ensenyava i em deia: «Tu no veuràs la felicitat, Voské». M'he espantat i m'he despertat. Però el pitjor ha passat després, quan he obert els ulls i m'he adonat que el somni continuava. Era ben entrada la matinada, els galls encara no havien cantat, he anat a beure aigua, no sé per què he aixecat la vista amunt, al sostre, i he vist la cara de la Tatevik al *ierdik*.[3] M'ha llançat la diadema

[3] Finestra muntada en un sostre, pròpia de l'arquitectura armènia.

i el vel de núvia als peus i s'ha esvanit. La diadema i el vel, en tocar terra, s'han convertit en pols.

La Voské va començar a sanglotar, li regalimaven llàgrimes negres; la pasta cosmètica per a pestanyes era l'únic maquillatge que feien servir les dones de Maran. Per les obertures de la *mintanà*[4] de seda, brodada amb valuoses puntes i monedes de plata, se li entreveien els delicats canells de noia jove, i una vena blava li bategava a la templa, nerviosa, indefensa.

L'intèrpret de somnis va sospirar sorollosament amb una ranera llarga i molesta. La Voské es va aturar en sec i va mirar-lo de fit a fit, espantada.

—Escolta, noia —va dir el vell a cridets—, no t'explicaré pas el somni, no trauria cap a res. Només et dono un consell: no et tallis mai els cabells, mai de la vida. Deixa que t'arribin sempre per sota de la cintura. Tothom té el seu amulet. El meu és aquest —i li va posar la mà dreta davant dels ulls—, l'ungla del dit petit. El teu seran els cabells.

—Entesos —va xiuxiuejar la Voské. Va trigar a bellugar-se; esperava alguna altra instrucció, i l'intèrpret de somnis guardava un silenci absolut. Aleshores ella es va aixecar per anar-se'n. Ara bé, abans es va armar de valor i li va preguntar—: I no sap per què els cabells, precisament?

—Doncs no ho sé. Però en llançar-te el vel de núvia, t'ha indicat que el vel pot protegir-te de la maledicció —va contestar el vellet sense apartar la mirada de l'espelma que fumejava.

[4] Vestit per a ocasions solemnes.

La Voské va sortir de la tenda amb sentiments contraposats. Per una banda, ja no estava tan angoixada, perquè una part del seu neguit s'havia quedat amb l'intèrpret de somnis. Però alhora no podia deixar de donar voltes al fet que, si bé ella havia actuat sense malícia, la germana difunta havia quedat gairebé com una bruixa als ulls d'un desconegut. La tieta fremia d'impaciència a l'entrada de la tenda i, quan la Voské li va relatar la profecia del vell, va ser evident que es posava contentíssima:

—L'important és que no hi ha res de què hagis de tenir por. Tu fes-ho tal com ell t'ha aconsellat i tot anirà bé. Als quaranta dies l'ànima de la Tatevik abandonarà aquesta vall de llàgrimes i et deixarà en pau.

La Voské va tornar a la taula nupcial, vora el seu flamant marit, i li va somriure amb timidesa. Torbat, ell li va retornar el somriure i es va posar vermell de cop; als seus vint anys, una edat d'altra banda força respectable en aquella societat patriarcal, en Kapiton era un jove molt tímid i reservat. Tres mesos enrere, quan a la família es començava a comentar que ja li havia arribat l'hora de casar-se, el marit de la seva germana gran li va fer un regal: el va portar a la vall i li va pagar una nit en un bordell. En Kapiton va tornar a Maran tot trasbalsat. No pas perquè li desagradés la nit de plaer passada als braços d'una dona pública amb flaire d'aigua de roses, clavells i suor. Més aviat al contrari: havia quedat atordit i encisat per aquelles carícies delicadament caloroses que ella li havia prodigat de manera tan generosa. Però l'aclaparava una vaga sensació de fàstic, aquella nàusea incipient que havia sentit tan bon punt havia copsat l'expressió del rostre d'ella: mentre la dona es recargolava com una serp, emetia gemecs

somorts i l'acariciava amb ofici i passió, era capaç de mantenir un posat indiferent, de pedra, com si fes no l'amor, sinó una altra cosa del tot rutinària. Amb la urgència temerària pròpia de la seva edat, va decidir que un comportament tan calculador i desvergonyit al llit era inherent a totes les dones, raó per la qual ja no esperava res de bo del matrimoni. Vet aquí per què en Kapiton es va limitar a fer un silenciós gest d'assentiment quan, després de la mort de la filla gran d'en Garenín Agulissants, el pare li va dir que havia de casar-se amb la filla petita. Quina diferència hi havia? Per a ell totes les dones eren mentideres i incapaces de sentiments sincers.

Cap a la nit, quan els cambrers van començar a servir a les taules uns suculents talls de pernil rostit en espècies i farinetes de mill esmicolades amb llardons i ceba fregida, els artífexs del casament, un xic trompes, van portar els nuvis al tàlem sota l'udol estrident de la *zurna*[5] i el murmuri d'aprovació dels convidats; els van tancar a dins del dormitori amb pany i forrellat, i els van prometre que els alliberarien l'endemà al matí. Un cop es va quedar a soles amb el marit, la Voské es va posar a plorar amargament, però quan en Kapiton se li va apropar per abraçar-la i consolar-la, no el va apartar; al contrari, es va estrènyer al seu pit i de seguida es va calmar, només sanglotava i aspirava l'aire pel nas d'una manera molt graciosa.

—Tinc por —va aixecar el cap amb la carona plena de llàgrimes.

—Jo també en tinc —va contestar en Kapiton amb simplicitat.

[5] Instrument de vent de fusta, d'origen persa, semblant a l'oboè.